

ปัญหาความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

The Problem of being the Damaged Person in the Environmental Case.

รัมภ์รดา แก้วสวี่¹, และสุนีย์ มัลลิกะมาลย์²

Rumrada Kaesawii¹, and Sunee Mullikamal²

¹นักศึกษา ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

²อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

¹Master Student of Laws Sripatum University

²Lecturer from the Faculty of Laws Sripatum University

Corresponding Author Email: milky_winkwink@hotmail.com

Received: 28 August 2020

Revised: 30 November 2020

Accepted: 3 December 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาและวิจัย ทฤษฎี หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม 2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายในประเทศไทย และกฎหมายต่างประเทศ ในกรณีเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม 3. เพื่อศึกษา และวิเคราะห์ความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) จากการศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม สำหรับในประเทศไทยแนวคิดเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อมได้ปรากฏชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ซึ่งได้บัญญัติรับรองแนวความคิดในเรื่องสิทธิสิ่งแวดล้อมไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 43 (2) ซึ่งบัญญัติรับรองว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ สิทธิในสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องการรับรองและให้ความคุ้มครอง 2) เปรียบเทียบกฎหมายในประเทศไทยและกฎหมายต่างประเทศ ทำให้ทราบว่าบุคคลผู้เป็นผู้เสียหาย ตามกฎหมายไทยมีการกำหนดแต่เพียงว่า ผู้ที่จะเป็นผู้เสียหาย คือผู้ที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต แก่ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัยหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายทางทรัพย์สินเท่านั้น และ 3) ความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่จำเป็นต้องมีความเสียหายปรากฏขึ้นมาแล้ว แต่หมายความรวมถึงความเสียหายที่คาดว่าจะเกิด หรือน่าจะทำให้เกิดความเสียหายด้วย

คำสำคัญ: ปัญหา, ผู้เสียหาย, คดีสิ่งแวดล้อม

Abstract

The purposes of this research were 1. To study and research theories, principles and concepts about victims in environmental cases 2. To study and compare the laws relating to the environment under the law in Thailand. And foreign law In the case of a victim in an environmental case and 3. To study and analyze the victim in environmental cases It is qualitative research by collecting information from various related documents. Then the data analyzed in content (Content Analysis). The findings were as follows: 1) from the study of theories, principles and concepts about victims of environmental cases. In Thailand, the concept of environmental rights is evident in the 2017 Constitution of the Kingdom of Thailand, which has adopted the concept of environmental rights in Chapter 3: Rights and Liberties of the Thai People, Section 43 2) Which

constitutes to certify that A person and a community shall have the right to manage, maintain and make use of natural resources, environment and biodiversity in a balanced and sustainable manner in accordance with the law. Environmental rights are the basic human rights that the state wants to recognize and protect. 2) Compare the laws in Thailand and foreign laws. Making it known that the person is the victim According to Thai law, it is only stated that Who will be the victim Is the person who has been endangered to life to the body or health or the person who has suffered property damage only and 3) the victim in the environmental case There was no need for damage to appear. But includes the expected damage or likely to cause damage as well.

Keywords: The Problem, Damaged Person, Environmental Case

บทนำ

สิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของคน ซึ่งทุกคนควรมีสิทธิในการดำรงชีวิตภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดีในอดีตประเทศไทยอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ รวมทั้งพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรกรรม แต่ในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมหลายประการ เช่น พื้นที่ป่าไม้ลดลงส่งผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ และจำนวนสัตว์ป่าลดลง ก่อให้เกิดการพังทลายของหน้าดินและน้ำท่วมฉับพลัน ในส่วนของพื้นที่ป่าที่สูญเสียไปนั้นถูกนำไปใช้ทำเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม เป็นที่อยู่อาศัย และกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งก่อให้เกิดมลพิษหลายประการ เช่น การใช้ปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืชในการเกษตรได้ก่อให้เกิดปัญหามลพิษในแม่น้ำ ลำคลอง และการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมก็ก่อให้เกิดมลพิษในแหล่งน้ำต่าง ๆ เช่นกัน ปัญหาเรื่องกลิ่นเหม็นและน้ำเน่าเสียจากกองขยะ และหากขยะมูลฝอยนั้นเป็นกากอุตสาหกรรม ความรุนแรงของปัญหามลพิษก็ยิ่งมากกว่าปัญหาจากขยะมูลฝอยทั่วไป เพราะกากอุตสาหกรรมมักมีโลหะบางชนิดที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชนปะปนอยู่ ปัจจุบันความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมได้ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศน์ และยังเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่พัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาอย่างยิ่งการพัฒนาอุตสาหกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากเชื่อว่าอุตสาหกรรมจะเป็นหนทางสำคัญที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศให้สูงขึ้นได้ ตลอดจน ในอดีตที่ผ่านมาได้มีการคำนึงถึงปัญหาสภาพแวดล้อมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่จะเกิดขึ้นตามมา ส่งผลให้ปัจจุบันปัญหาสภาพแวดล้อมจากการประกอบอุตสาหกรรมจึงกลายเป็นปัญหาใหญ่ที่ประเทศกำลังพัฒนา อย่างเช่นประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้และนับวันจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น พิษภัยซึ่งเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น มีผลกระทบถึงดิน น้ำ อากาศ ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตสำหรับมนุษย์ ซึ่งในปัจจุบันได้มีกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมาเพื่อมาจัดการกับพิษภัยและปัญหาซึ่งเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535 เป็นต้น ซึ่งในคดีสิ่งแวดล้อมกฎหมายมุ่งที่จะคุ้มครองบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ และมุ่งคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติไม่ให้ถูกทำลายหรือเสียสมดุลธรรมชาติไป ในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินคดีได้ทั้งในคดีแพ่ง คดีอาญา และคดีปกครอง การดำเนินคดีส่วนใหญ่ผู้เสียหายมุ่งที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่ตนเองได้รับเป็นหลัก หรือต้องการให้ผู้กระทำการซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายเป็นผู้รับผิดชอบ และหากผู้เสียหายต้องการที่จะใช้สิทธิในการดำเนินคดีในทางอาญา

กฎหมายจะมีข้อจำกัดในเรื่องของผู้เสียหายที่จะสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีได้นั้นศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานว่า “ผู้เสียหายซึ่งมีอำนาจฟ้องคดีอาญาต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรง (คำพิพากษาฎีกาที่ 968/2479) ซึ่งส่งผลให้การดำเนินคดีในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นไปได้ยากขึ้น กล่าวคือ ความผิดอาญาเกี่ยวกับการทำลายสิ่งแวดล้อมนั้น อาจมีเหตุมาจากการที่โรงงานอุตสาหกรรม

ปล่อยคว้นพิษ ปล่อยสารพิษลงแม่น้ำ ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้อากาศมีมลพิษ น้ำเน่าเสีย สิ่งมีชีวิตในน้ำตาย ซึ่งประชาชนที่อาศัยในบริเวณนั้น และได้ใช้ทรัพยากรดังกล่าวได้รับความเสียหายซึ่งเป็นผู้เสียหายโดยตรง แต่ในอีกกรณีหนึ่งการที่ประชาชนที่อาศัยในบริเวณที่ห่างออกไปซึ่งได้ใช้ทรัพยากรดังกล่าว แม้ว่าจะไม่ได้รับความเสียหายโดยตรงแต่ก็ได้รับความเสียหายโดยอ้อม เพราะสารพิษที่ปนเปื้อนอยู่ในแหล่งน้ำหากได้ใช้อุปโภค บริโภคแล้ว อาจสะสมในร่างกาย หรือไม่ได้ปรากฏขึ้นทันทีหรืออาจใช้เวลา ซึ่งประชาชนที่ได้รับความเสียหายในกรณีนี้ไม่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องต่อความเสียหายดังกล่าวที่เกิดกับตนได้ เพราะอาจต้องใช้ เวลาให้ความเสียหายนั้นปรากฏเกิดขึ้นก่อน ซึ่งเมื่อถึงเวลานั้นความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจไม่สามารถเยียวยารักษาได้แล้ว นอกจากนั้นประชาชนทั่วไปที่เป็นผู้ได้รับความเสียหายมักเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เพราะผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายส่วนมากมักเป็น โรงงานอุตสาหกรรม ที่มีความพร้อมที่สามารถจะจ้างที่ปรึกษาด้านกฎหมาย หรือทนายความที่มีความชำนาญเข้าต่อสู้คดี อีกทั้ง ความสามารถในการแสวงหาพยานหลักฐานของประชาชนผู้เสียหายเพื่อนำมาพิสูจน์ความผิดของผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก เมื่อไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดได้ จะส่งผลให้พนักงานอัยการไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดได้ และเมื่อผู้กระทำความผิดไม่ถูกดำเนินคดี ก็อาจจะกลับมาสร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมได้อีก ซึ่งทำให้ผู้เสียหายยังคงไม่ได้รับความเป็นธรรม นอกจากนี้ การเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบในกรณีนี้ ผู้เสียหายหลายราย หากผู้เสียหายคนหนึ่งฟ้องผู้กระทำความผิดและศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในคดีที่ฟ้องแล้ว ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากผู้กระทำความผิดรายเดียวกันจะฟ้องร้องเรื่องดังกล่าวเป็นคดีอาญาในฐานความผิดเดียวกันไม่ได้ เพราะเป็นการฟ้องซ้ำต้องห้ามในคดีอาญา จะทำให้ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมรายอื่นถูกตัดอำนาจในการนำคดีมาฟ้องร้อง หรืออาจเกิดปัญหาจากการฟ้องผู้กระทำความผิดโดยเจตนาให้ศาลยกฟ้อง เพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษน้อยลงหรือไม่ต้องรับโทษ ซึ่งเป็นการตัดสิทธิการฟ้องอาญาของผู้เสียหายรายอื่นๆได้ ต่อมาปัญหาในเรื่องของการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจทำให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายมีสิทธินำคดีมาฟ้องร้องได้ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 พนักงานอัยการมีอำนาจเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายได้ แต่ในคดีสิ่งแวดล้อม กรณีที่ผู้เสียหายเป็นเอกชนพนักงานอัยการจะไม่สามารถฟ้องคดีแทนเพื่อเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าไม่ควรจำกัดลักษณะคดีไว้เพียงเท่านี้ เห็นควรให้สามารถมีอำนาจเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายสำหรับผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมด้วย

ดังนั้น จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ายังคงมีปัญหาในการพิจารณาในหลายเรื่องซึ่งเป็นอุปสรรคปัญหาในการพิจารณาความเป็นผู้เสียหายรวมถึงการใช้สิทธิในการเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม จึงนำมาสู่การวิจัยภายใต้หัวข้อปัญหาความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการคุ้มครองสิทธิความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิจัย ทฤษฎี หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม
2. เพื่อศึกษา และวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายในประเทศไทย และกฎหมายต่างประเทศ ในกรณีเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อศึกษา และวิเคราะห์ความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ผู้วิจัยจะทำการเก็บค้นคว้าจากเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง อาทิ อนุสัญญา ข้อกำหนด กฎหมาย ระเบียบ ข้อกำหนด คำแนะนำ และเอกสารราชการอื่น ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความจากวารสาร เช่น บทบัณฑิตย ดุลพาห วารสารนิติศาสตร์และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกา

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ เมื่อรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Document Research) ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัญหาความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาและวิจัย ทฤษฎี หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม สำหรับในประเทศไทยแนวคิดเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อมได้ปรากฏชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ซึ่งได้บัญญัติรับรองแนวความคิดในเรื่องสิทธิสิ่งแวดล้อมไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 43 (2) ซึ่งบัญญัติรับรองว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ สิทธิในสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องการรับรองและให้ความคุ้มครอง

2. เพื่อศึกษา และวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายในประเทศไทย และกฎหมายต่างประเทศ ในกรณีเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยพบว่า เมื่อผู้เขียนเปรียบเทียบกฎหมายในประเทศไทย และกฎหมายต่างประเทศ ทำให้ทราบว่าบุคคลผู้เป็นผู้เสียหายตามกฎหมายไทยมีการกำหนดแต่เพียงว่า ผู้ที่จะเป็นผู้เสียหาย คือผู้ที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต แก่ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัยหรือผู้ที่ได้รับความเสียหายทางทรัพย์สินเท่านั้น แต่ตามกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นมีการกำหนดบุคคลผู้ที่ได้รับความเสียหายไว้อย่างชัดเจนซึ่งบุคคลที่สามารถฟ้องได้ คือประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ใกล้เคียง ส่วนสหรัฐอเมริกาบุคคลที่เป็นผู้เสียหายคือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากมลพิษและรัฐเอง ส่วนสาธารณรัฐฝรั่งเศส ผู้เสียหายคือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากมลพิษหรือผู้มีส่วนได้เสียจากมลพิษ และรวมถึงประชาชนหรือองค์กรที่มีส่วนรวมในการแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม ส่วนประเทศอังกฤษก็เช่นเดียวกัน กำหนดว่าผู้เสียหายคือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากมลพิษ ลักษณะที่คล้ายกันในการกำหนดตัวผู้เสียหายตามกฎหมายไทยและตามกฎหมายต่างประเทศ จะเห็นว่าในส่วนที่เหมือนกันคือผู้เสียหายก็คือ ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากมลพิษนั้นๆ แต่มีลักษณะที่แตกต่างกันคือการกำหนดให้ประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงกับความเสียหายสามารถเป็นผู้เสียหายซึ่งฟ้องได้ตามกฎหมายของญี่ปุ่น และตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535บุคคลผู้จะต้องรับผิดชอบตามกฎหมายไทยคือ เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษ ทั้งนี้ไม่ว่าการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ก็ตาม แต่โจทก์ยังต้องมีภาระการพิสูจน์อยู่ ซึ่งก็คือหลักความรับผิดเคร่งครัด (Strict Liability) นั้นเอง คือโจทก์ต้องนำสืบพิสูจน์ให้ได้ว่าการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษ และจำเลยเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้นซึ่งหาโจทก์พิสูจน์ได้จำเลยก็ต้องรับผิดชอบที่แต่หากเปรียบเทียบกับกฎหมายสหรัฐอเมริกาที่ใช้หลักความรับผิดเด็ดขาด (Absolute Liability) ในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมจะต้องรับผิดชอบในทันทีโดยไม่มีข้อแม้ใดๆ ทั้งสิ้น ส่วนในประเทศอังกฤษและสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะใช้หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) เท่านั้น ซึ่งลักษณะที่คล้ายกันกับหลักความรับผิดที่ใช้ในประเทศไทยเมื่อเกิดคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นผู้ก่อให้เกิดเหตุต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายก่อน แต่อย่างไรก็ยังสามารถพิสูจน์ข้อยกเว้นความรับผิดบางอย่างได้ ในส่วนลักษณะที่แตกต่างออกไปจากหลักความรับผิดของต่างประเทศคือ ญี่ปุ่นที่ให้รัฐกำหนดความรับผิดไว้เป็นนโยบายในการรักษาสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจนและต้องรับผิดชอบการกระทำทางปกครองทั้งหมด

สำหรับการกำหนดค่าสินไหมทดแทนและการชดเชยความเสียหาย ตามกฎหมายไทย ผู้เสียหายสามารถเรียกค่าเสียหายได้ตามกฎหมาย หากความเสียหายนั้นปรากฏเป็นความเสียหายขึ้น แต่ในประเทศญี่ปุ่นสามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายในอนาคตได้ สำหรับในสหรัฐอเมริกา มีการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษเป็นการลงโทษอย่างหนึ่งในทางแพ่ง ไม่ใช่เป็นค่าสินไหมทดแทนค่าเสียหายที่ได้รับ ในบางกรณีอาจมีลักษณะเป็นทั้งการลงโทษและการทดแทน ในสหรัฐอเมริกามี 2-3 มลรัฐที่ถือว่าการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษไม่ใช่เพื่อจะลงโทษจำเลยแต่อย่างเดียว แต่เป็นการทดแทนแก่โจทก์สำหรับการทุกข์ทรมานจากการกระทำละเมิดด้วย ค่าเสียหายเช่นนี้กำหนดขึ้นเพื่อเป็นช่องทางในคดีที่มีพฤติกรรมไร้ศีลธรรม หรือมีลักษณะรุนแรง ค่าเสียหายในเชิงลงโทษอาจจะถูกกำหนดให้เป็นค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่ไม่อาจเป็นตัวเงินได้ เช่น ความทุกข์ทรมานทางจิตใจ (Mental Distress) และความเดือดร้อนรำคาญ (Vexation) หรือความเสียหายต่อความรู้สึก และประเทศสหรัฐอเมริกา ยอมรับให้เอกชนสามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีแพ่งเพื่อเป็นการแก้ไขวิธีการฟ้องคดีร่วมกันในมูลคดีที่มีกลุ่มบุคคลจำนวนมากที่มีสิทธิอย่างเดียวกันภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนในการนำคดีที่มีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันเข้าสู่การพิจารณาของศาล

3. เพื่อศึกษา และวิเคราะห์ความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่จำเป็นต้องมีความเสียหายปรากฏขึ้นมาแล้ว แต่หมายความรวมถึงความเสียหายที่คาดว่าจะเกิด หรือน่าจะทำให้เกิดความเสียหายด้วย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัญหาความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาและวิจัย ทฤษฎี หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม พบว่า จากการศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม สำหรับในประเทศไทยแนวคิดเรื่องสิทธิในเรื่องสิ่งแวดล้อมได้ปรากฏชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ซึ่งได้บัญญัติรับรองแนวความคิดในเรื่องสิทธิสิ่งแวดล้อมไว้ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 43 (2) ซึ่งบัญญัติรับรองว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ สิทธิในสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องการรับรองและให้ความคุ้มครอง

2. เพื่อศึกษา และวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายในประเทศไทย และกฎหมายต่างประเทศ ในกรณีเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม พบว่า

3. เพื่อศึกษา และวิเคราะห์ความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม พบว่า ความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่จำเป็นต้องมีความเสียหายปรากฏขึ้นมาแล้ว แต่หมายความรวมถึงความเสียหายที่คาดว่าจะเกิด หรือน่าจะทำให้เกิดความเสียหายด้วย

การอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องปัญหาความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลตามประเด็นได้ ดังนี้

1. ประเด็นความเป็นผู้เสียหายและอำนาจในการฟ้องคดี พบว่าประเทศไทยยึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก เมื่อพบการกระทำความผิดต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสมบัติของแผ่นดิน รัฐย่อมเป็นผู้เสียหายในกรณีดังกล่าว ซึ่งในบางคดีประชาชนอาจเป็นผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีได้ต่อเมื่อเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงเท่านั้น ผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยอ้อมไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีซึ่งเป็นการจำกัดความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมไว้แคบมาก เพราะในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นบางครั้งความเสียหายไม่ได้ปรากฏชัดเจนให้เห็นในทันที แต่จะอาศัยระยะเวลาในการแสดงความเสียหายนั้นขึ้น

2. ประเด็นปัญหาเรื่องภาระการพิสูจน์ พบว่า ในประเทศไทยใช้ระบบการดำเนินคดีแบบกล่าวหา ซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายต้องหาพยานหลักฐานมาอ้างอิงและสนับสนุนข้อกล่าวอ้างฝ่ายของตน ซึ่งตามกฎหมายแล้วฝ่ายใดกล่าวอ้างฝ่ายนั้นมีหน้าที่ต้องนำสืบ

พิสูจน์ค่ากล่าวอ้างของตน ซึ่งในคดีส่วนมากโจทก์เป็นประชาชนซึ่งเป็นความยากลำบากในการนำหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลยซึ่งมีความพร้อมมากกว่า เมื่อไม่สามารถนำหลักฐานมาพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยมีความผิดตามค่ากล่าวอ้างของตน ก็ไม่อาจเอาผิดกับผู้กระทำความผิดที่เกิดขึ้นให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้

3. ประเด็นปัญหาเรื่องการฟ้องซ้ำ พบว่า หากผู้เสียหายไม่สามารถแสดงให้ศาลเห็นว่าคดีของตนมีมูล ย่อมเป็นเหตุในศาลยกฟ้องได้ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคดีของพนักงานอัยการได้ เพราะเมื่อศาลยกฟ้องแล้ว ศาลได้มีการวินิจฉัยในเนื้อหาแห่งความผิดแล้ว เมื่อมีคำพิพากษาในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้ว จะส่งผลให้พนักงานอัยการไม่อาจดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ใหม่อีก ซึ่งทำให้ผู้เสียหายรายอื่นๆ ที่ได้รับความเสียหายจากผู้กระทำความผิดรายเดียวกัน รวมถึงพนักงานอัยการไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีดังกล่าวได้

4. ประเด็นการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา พบว่า ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจทำให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายมีสิทธินำคดีมาฟ้องร้องได้ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 พนักงานอัยการมีอำนาจเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายได้ แต่ในคดีสิ่งแวดล้อม กรณีที่ผู้เสียหายเป็นเอกชนพนักงานอัยการจะไม่สามารถฟ้องคดีแทนเพื่อเรียกร้องให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

1.1 ควรมีการกำหนดคำนิยามคำว่าผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมให้ชัดเจน โดยกำหนดให้หมายความรวมถึงผู้เสียหายโดยตรงและผู้เสียหายโดยอ้อม

1.2 ควรมีการกำหนดภาระการพิสูจน์ให้ตกอยู่กับฝ่ายผู้ก่อให้เกิดมลพิษ และกำหนดให้ผู้ก่อให้เกิดมลพิษรับผิดชอบอย่างเด็ดขาด

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาปรับใช้ในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้แทนคดีสามารถดำเนินคดีแทนผู้เสียหายทุกคนได้ โดยผู้เสียหายเหล่านั้นไม่ต้องฟ้องดำเนินคดีด้วยตนเองและไม่ต้องเข้ามาเป็นคู่ความในคดี ทำให้สามารถลดปริมาณคดีข้อพิพาทขึ้นสู่ศาลได้

2.2 ในการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาควรให้พนักงานอัยการสามารถมีอำนาจฟ้องคดีแทนให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายสำหรับผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ ด้วยความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. สุนีย์ มัลลิกมาลัย ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และให้ความเมตตาารับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และได้สละเวลาให้คำแนะนำปรับปรุงเนื้อหาวิทยานิพนธ์ จนทำวิทยานิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น กราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ เป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และดร.พิมลรัตน์ วรธนะหทัย เป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ร่วมให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์ คำแนะนำ และข้อคิดเห็นต่างๆ อันเป็นคุณประโยชน์ต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ หากมีข้อบกพร่องหรือไม่สมบูรณ์ประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนาวรรณ สารโชค. (2562). สภาพแวดล้อมจากโรงงานอุตสาหกรรมกับคุณภาพชีวิต. *จุลสารธนาคารกรุงเทพ*, 4, (9)
- น้ำแท้ มีบุญสร้าง. (2550). *การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) และการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย*. American Jurisprudence.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2552). *การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.